

CONSIDERAȚII METODOLOGICE PRIVIND STUDIILE ENCIPOEDICE NAȚIONALE CU REFERIRE LA GEOGRAFIE

METHODOLOGIC CONSIDERATIONS REGARDING THE NATIONAL ENCIPOAEDIC STUDIES RELATED TO GEOGRAPHY

Vitalie SOCHIRCĂ¹

REZUMAT

În articol sunt abordate unele aspecte cu caracter metodic privind studiile enciclopedice geografice din Republica Moldova. S-a realizat o analiză a studiilor anterioare din „Enciclopedia Sovietică Moldovenească” (1970–1981), comparativ cu cele în curs de desfășurare (ediția nouă a enciclopediei), având la bază Ghidul „Recomandări metodice pentru autorii și redactorii Enciclopediei Moldovei”.

Cuvinte-cheie: *geografia fizică, geografia umană, geografia economică, raion administrativ.*

ABSTRACT

Some aspects of methodic character are discussed, concerning the geographical encyclopaedic studies in the Republic of Moldova. The analysis is provided of previous studies, reflected in the „Soviet Moldavian Encyclopaedia” (1970-1981), compared to those actually being performed (a ninth edition of encyclopaedia), based on the Guide „Methodic recommendations for the authors and editors-in chief of the Encyclopaeria of Moldova”.

Keywords: *physical geography, human geography, economic geography, administrative region.*

Actualitatea studiilor enciclopedice cu referire la geografie

Realizarea unor cercetări cu caracter enciclopedic și publicarea unor lucrări enciclopedice care includ diverse aspecte din domeniul geografiei sunt foarte actuale, pornind de la raritatea unor astfel de lucrări în ultimele două decenii, comparativ cu anii 70-80 ai secolului al XX-lea – foarte fertili în această privință. Revoluția informațională din ultimele decenii și „internetizarea” societății moderne, după părerea noastră, nu a redus din însemnătatea studiilor de caracter enciclopedic. Din contra, avalanșa mereu crescândă a informației de divers caracter și

apariția ei fără trierea la care era supusă în trecut, impune, în cazul unor formatori sau consumatori de informații responsabili, apelul la o sursă demnă de încredere. Or, anume acesta ar fi rolul fundamental al unor enciclopedii în perioada actuală.

Studiile enciclopedice sunt cu atât mai necesare în domeniul Geografiei Republicii Moldova – un stat tânăr și cvasianonim în lume. Publicațiile enciclopedice anterioare care vizau și geografia spațiului actualiei Republici Moldova, țineau de alte state, parte a cărora era și Moldova de la est de Prut, Basarabia, Transnistria sau Republica Sovietică Socialistă Moldovenească (RSSM).

¹ Vitalie Sochircă, doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova.

Obiectul studiului

Conținutul articolului se referă la unele aspecte de caracter metodic privind studiile enciclopedice geografice din țara noastră. A fost realizată o analiză a studiilor anterioare din „Enciclopedia Sovietică Moldovenească” (în continuare *ediția ESM*) în 8 volume (editată în perioada 1970-1981) [1] și «Советская Молдавия. Краткая энциклопедия» (editată în limba rusă în anul 1982) [2], comparativ cu cele în curs de desfășurare (*ediția nouă* a enciclopediei, preconizată în 10 volume), având la bază Ghidul „Recomandări metodice pentru autorii și redactorii Enciclopediei Moldovei”, elaborat de Instituția publică „Enciclopedia Moldovei” și editat în anul 2009 [3]. Sugestiile de mai jos nu urmăresc scopul de a critica realizările anterioare, ci de a îmbunătăți calitatea articolelor din domeniul geografiei în edițiile viitoare. Ridicarea nivelului calitativ al articolelor enciclopedice, trebuie să se bazeze pe cercetările științifice și experiența internațională în domeniul dat.

Rezultate și discuții

1. Compartimentul „Științele Pământului”. Geografia fizică

Toate articolele din domeniul Geografiei fizice, din ambele ediții enciclopedice, sunt bine structurate, conform unor algoritmi argumentați, iar conținutul este mai puțin influențat de factorul subiectiv și îndeosebi de cel ideologic. Propunerile noastre de îmbunătățire țin mai mult de consecutivitatea unor puncte din algoritm și de completarea algoritmului cu noi conținuturi în *ediția nouă* a enciclopediei.

A) Articolele despre continente și părți ale lumii. Aceste articole sunt structurate reușit în ambele ediții enciclopedice. Propuneri de îmbunătățire a *ediției noi*: de a modifica consecutivitatea unor puncte din algoritm: punctul 6. „Structura geologică” de a-l plasa înainte de punctul 5. „Relieful” (această denumire scurtă este mai potrivită decât cea din Ghid), întrucât structura și procesele geologice determină, în mare parte, relieful; punctul 10. „Solurile” de a-l plasa după punctele

11. „Vegetația” și 12. „Lumea animală” (aceste două denumiri sunt mai potrivite decât cele din Ghid), care sunt factori de formare a solului; de completat algoritmul cu punctul „Populația”, precum era în *ediția ESM*; de modificat titlul punctului 13. „Teritoriile protejate” în „Ariile protejate” (un termen adoptat în literatura de specialitate).

B) Articolele despre formele de relief și cele despre insule și peninsule. Această categorie include articole consacrate principalelor forme de relief (câmpie, șes, podiș, platou, lanț muntos, pisc montan etc.), precum și cele despre insule și peninsule. Ele sunt bine structurate, cuprind elementele relevante, date într-o succesiune argumentată. La îmbunătățirea *ediției noi* ar contribui: modificarea titlului punctului 2 din algoritm la toate tipurile indicate din „Amplasarea geografică” în „Poziția geografică”; plasarea punctului „Structura geologică și substanțele minerale utile” înaintea punctului referitor la Relief.

C) Articolele despre entități geografice acvaticе. La această categorie se atribuie articolele despre mări, oceane, golfuri, strâmtori, râuri, lacuri, bazine de acumulare, ghețari. Aceste articole sunt bine structurate, iar pentru *ediția nouă* propunem: la articolele despre mări și oceane de adăugat la punctul 13 cuvintele „florei și” înainte de cuvântul „faunei”.

2. Compartimentul „Științele sociale”. 5.5. Geografia umană/socială și economică

A) Articolele complexe despre state. În ansamblu, articolele despre țări sunt bine structurate în ambele ediții enciclopedice. Nu ne vom referi în acest studiu la conținutul științific al fiecărui compartiment despre state, limitându-ne doar la menționarea faptului că acesta are, în general, un nivel înalt, cu excepția abaterilor de caracter ideologic, sovietic, care persistă îndeosebi la compartimentele „Istoria”, „Populația” și „Economia națională”. Conținutul are o consecutivitate logică de expunere a componentelor naturale și antropice ale unei țări, fiind prezente în ambele ediții următoarele compartimente: 1. Date generale; 2. Natura (*ediția ESM*) sau Cadrul natural

(*ediția nouă*); 3. Populația; 4. Istoric (*ediția ESM*) sau Notă istorică (*ediția nouă*); 5. Economia.

În *ediția ESM*, spre deosebire de *ediția nouă*, sunt mai extinse compartimentele „Istoria” și „Economia”. Referitor la istorie însă, fără o relevanță științifică, întrucât conținutul era axat pe promovarea ideologiei sovietice și pe istoria partidelor pro-comuniste și pro-sovietice. Pe când compartimentul „Economia” prezenta ramurile și subramurile economiei succesiv, mai întâi sectorul producției materiale (Agricultura și Industria), apoi sectorul serviciilor (numit în prezent sector terțiar): transportul; ocrotirea sănătății; învățământul, instituțiile științifice și de cultură; presa, radiodifuziunea și televiziunea; literatura; arhitectura; artele plastice; muzica; teatrul; cinematografia. La unele țări mai apar și compartimentul „Partide politice și sindicate”. Informația era relevantă, actuală, întemeiată pe argumente și surse bine informate. Compartimentul „Populația” era prea succint, se limita la câteva date generale, includea puține date faptice, statistice. Drept exemple reprezentative sunt cazurile Turciei sau al Chinei, care la compartimentul „Partide politice și sindicate” au 22 de rânduri și, respectiv, 16 rânduri, iar la compartimentul „Populația” doar câte 9 rânduri fiecare. Un nivel științific înalt avea compartimentul „Natura”, care nu era influențat de ideologie, deși ni se pare că în cazul multor țări, chiar a celor cu o suprafață mare a teritoriului, acest compartiment era prea succint. De exemplu, la China compartimentul „Natura” cuprindea un spațiu de 2 ori mai mic, comparativ cu compartimentul „Știință și instituțiile științifice”.

Propuneri de optimizare a ediției noi a enciclopediei: la subcapitolul 5.5.1. Structura articolului complex despre un stat, de a redenumi compartimentul „Notă istorică” în „Istoria” și de a-l plasa după compartimentul 2. „Natura”, iar apoi să urmeze „Populația” și „Economia”, întrucât populația și economia actuale sunt derivate din particularitățile dezvoltării istorice a țării. De asemenea, la finalul

compartimentului „Economia” propunem să fie atașat și compartimentul „Turismul”, care este parte a economiei naționale și nu o componentă separată a statului. La punctul 14 din algoritmul de scriere a articolului, recomandăm să fie caracterizată „Poziția geografică” a țării și nu doar „Poziția fizico-geografică”. „Relieful” (punctul 15) trebuie să urmeze și să nu precedă „Structura geologică și minele utile” (iar în loc de „minele utile” de scris „substanțele minerale utile”), deoarece relieful este determinat, în mare parte, de condițiile și procesele geologice. Modificarea consecutivității de expunere a componentelor naturii se impune și în cazul „Solurilor” (punctul 19), care trebuie să urmeze după „Vegetație” (punctul 20) și „Regnul animal” (care propunem să fie redenumit „Lumea animală” (punctul 21)) și nu invers. Altă denumire se propune și pentru punctul 22 – „Ariile protejate de stat” în loc de „Teritoriile protejate de stat” și punctul 23 „Starea mediului ambiant” în loc de „Ecologia”.

Compartimentul „Populația” (de altfel ca și toate articolele generale despre populație) necesită modificări ale consecutivității, după cum urmează: începutul cu punctul „Dinamica numerică” și nu cu punctul „Componenta națională”, întrucât o populație este mai întâi o comunitate de oameni, care apoi poate fi divizată după criteriile etnice, rasiale etc.; urmează „Indicatorii mișcării naturale”, „Migrația”, „Speranța de viață la naștere”, „Structura populației” (pe criteriile de vârstă, de sex, etnic, rasial, religios etc.), „Repartiția spațială și densitatea populației”, „Populația urbană”, „Orașele principale”.

B) Articolele despre un raion administrativ al Republicii Moldova. În ansamblu articolele despre raioanele administrative, ale Republicii Moldova (*ediția nouă*) sau ale R.S.S. Moldovenești (*ediția ESM*) au o structură argumentată în ambele ediții enciclopedice. Conținutul articolelor din *ediția ESM* poartă „pecetea timpului”, având un compartiment intitulat „Organizațiile raionale: de partid, comsomoliste și sindicale”, care era de

4-5 ori mai mare după volum decât compartimentul „Populația”, care se limita la 3-4 rânduri. Conținutul are o consecutivitate logică, fiind prezente în ambele ediții următoarele compartimente: 1. Date generale; 2. Natura; 3. Populația; 4. Economia. Deosebirile țin de absența în *ediția ESM* a compartimentului „Notă istorică”, propus pentru *ediția nouă*, precum și de excluderea (binevenită) din *ediția nouă* a compartimentului „Organizațiile raionale: de partid, comsomolistă și sindicală”.

Propuneri de optimizare a ediției noi a enciclopediei: la subcapitolul 5.5.2. Structura articolului despre un raion (trebuie de adăugat cuvântul „administrativ”) al Republicii Moldova, de a redenumi capitolul 2 din „Natura, resursele, ecologia” în „Natura” și de a adăuga în cadrul compartimentului punctele obligatorii în astfel de cazuri: Clima, Vegetația și Lumea animală. Compartimentul „Notă istorică” trebuie să preceadă compartimentul „Populația”, iar la compartimentul „Economia” – de adăugat cel puțin încă 2 poziții: „Cultura” și „Turismul”.

C) Articolele despre localitățile urbane și cele rurale. Aceste articole sunt, în general, bine structurate în ambele ediții enciclopedice. În același timp, în *ediția ESM* un spațiu însemnat revine „componentei ideologice” și unor date nerelevante de ordin statistic. De exemplu, la articolele despre localitățile R.S.S. Moldovenești datele privind producția agricolă și cea industrială sunt prezentate nu în valori naturale (tone, m², m³ ș.a.), ci în rube, valoarea cărora nu este comparabilă cu valorile altor ani, mai ales că se dau pentru un singur an și reflectă o situație de moment și nu o legată în dezvoltarea economică a localității.

Propuneri de optimizare a ediției noi a enciclopediei: la subcapitolul 5.5.3. Structura articolului despre localitatea urbană și la subcapitolul 5.5.6. Structura articolului despre localitatea rurală, la punctul 4 de a caracteriza „Poziția geografică” în ansamblu și nu doar „Situația (Amplasarea) geografică în raport cu căile de transport”. În acest sens mai valabil este conținutul punctului 2 din „Date

generale” subcapitolul 5.5.5. Structura articolului despre un oraș mare. La articolele despre localitățile urbane și cele rurale, considerăm că trebuie extins compartimentul „Populația” – de mare importanță pentru o localitate – cu date privind dinamica numerică, mișcarea naturală, migrația, structura, ocupațiile etc.

D) Articolele despre regiunea economică. La aceste articole propunem de adăugat punctul 7 „Condițiile și resursele naturale” în loc de „Resursele minerale”, punctul 10 „Sectorul serviciilor” și punctul 11 „Centrele economice principale” înainte de Bibliografie.

Concluzii:

- În țara noastră s-a acumulat o experiență bogată în domeniul cercetărilor enciclopedice cu referire la geografie, materializată în numeroase lucrări publicate, dintre care cea mai valoroasă și voluminoasă rămâne Enciclopedia Sovietică Moldovenească în 8 volume (editată în perioada 1970–1981);

- În același timp, extrem de necesară este *ediția nouă* a enciclopediei, preconizată în 10 volume, iar în vederea îmbunătățirii calității articolelor din domeniul geografiei se impune optimizarea și modernizarea aparatului metodologic, având la bază recomandările metodice deja elaborate, obiectivul dat fiind urmărit și în acest studiu.

Referințe bibliografice:

[1] Энциклопедия Советикэ Молдовеняскэ. Vol. 1–8. Колектив де ауторь. Академия де Штиинце а РСММ: Редакция принципалэ а Энциклопедией Советиче Молдовенешть. Кишинэу, 1970–1981.

[2] Советская Молдавия. Краткая энциклопедия. Коллектив авторов. Главная редакция Молдавской Советской Энциклопедии. Кишинев, 1982.

[3] Recomandări metodice pentru autorii și redactorii Enciclopediei Moldovei. Alcătuitori Țăruș D., Xenofontov I., Timuș A. ș.a. Chișinău: Instituția publică „Enciclopedia Moldovei”, 2009.